

OP WOESTE GROND

Foto's: Dienst Landelijk Gebied

Twee keer ging het gebied rondom het Mantingerveld de afgelopen eeuw flink op de schop. Eerst waren er de ontginningen, later de aanleg van nieuwe natuur. Nu is opnieuw de vraag hoe het gebied leefbaar blijft voor zijn bewoners. Tijd voor een nieuwe gebiedsontwikkeling of kan het ook anders?

Honderden hectares natuur, afgewisseld met akkers, weilanden, af en toe een dorpje met een paar honderd inwoners en verder vooral veel rust en stilte. Dit lijkt niet over Nederland te gaan, maar toch is het een goede beschrijving van de omgeving van natuurgebied het Mantingerveld in midden Drenthe. Het lijkt of de tijd er heeft stilgestaan. Maar dat is niet het geval. Integendeel: de bewoners hebben het landschap de afgelopen eeuw een paar keer ingrijpend zien veranderen. De provincie, de gemeente, Natuurmonumenten en DLG leggen op dit

moment samen met de bewoners de laatste hand aan een serie omvangrijke gebiedsontwikkelingen die zich daar de afgelopen eeuw hebben afgespeeld.

Van woeste natuur naar landbouw en weer terug

In de negentiende eeuw was het gebied leeg en bestond het uit woeste veen- en heidegronden. Eind negentiende eeuw zijn er eerst de veengronden ontgonnen. De smalle veenkolonie is nu nog goed zichtbaar met imposante boerderijen aan het water

van de Verlengde Middenraai waarlangs het turf werd afgevoerd richting Hoogeveen. Direct grenzend aan het veen begonnen landarbeiders daarna aan de ontginning van de heidevelden voor de landbouw. Dit duurde tot in de jaren vijftig van de vorige eeuw. Daarna was nieuwe landbouwgrond in Drenthe, onder meer door de drooglegging van de Flevopolder, niet langer interessant. Hiermee leek een einde te komen aan de grootschalige ontwikkeling van het gebied. In deze ontginningstijd is ook het dorpje Nieuw Balinge ontstaan. Eerst was het niet

meer dan een verzameling plaggenhutten aan de westkant van het huidige dorp, waar nu de voormalige munitiebunkers van Defensie staan. Later groeide het dorp uit tot een agrarisch dorp met zo'n 800 inwoners. De bouw van een munitiedepot in 1961 door Defensie veranderde daar weinig aan, maar zorgde wel dat er aan de westkant van het dorp nog maar weinig mocht vanwege het explosiegevaar. In 1992 diende een volgende grootschalige operatie zich aan. In dat jaar lanceerde Natuurmonumenten het ambitieuze Plan Goudplevier. De laatste stukken woest heidegrond moesten weer worden samengesmeed tot één samenhangend geheel. Dit betekende dat veel boeren, van wie de meest recente er nog maar net zaten, weer moesten vertrekken om plaats te maken voor de natuur. De bewoners van Nieuw Balinge, die vaak eigenhandig hadden meegewerkt aan de ontginningen, konden dit amper bevatten.

Het Plan Goudplevier is met de voltooiing van het natuurgebied Mantingerveld nagenoeg afgerond. Veel boeren zijn gestopt of hebben hun heil elders gezocht. Ook Defensie is vanwege het einde van de Koude Oorlog inmiddels vertrokken. Ondanks de afname in het aantal arbeidsplaatsen, bloeit het verenigingsleven in Nieuw Balinge als nooit tevoren met als epicentrum het voor een deel zelfgebouwde dorps huis de Heugte. Maar er zijn ook zorgen over de toekomst van het dorp. Zal er voldoende aanwas zijn van nieuwe bewoners en vooral kinderen? Zijn er genoeg betaalbare huizen voor starters, zodat jongeren niet noodgedwongen naar elders vertrekken? En vooral ook: wat zijn nieuwe economische dragers met het deels wegvallen van de landbouw? Moet het gebied opnieuw op de schop om het klaar te maken voor de toekomst?

Natuur, geschiedenis en een nieuwe vorm van woningbouw

In het najaar van 2009 vertrok Defensie definitief van het munitiedepot. DLG was inmiddels een traject gestart om samen met de dorpsbewoners en Natuurmonumenten een nieuwe functie te zoeken voor het terrein van bijna 20 hectare. Het terrein was namelijk onderdeel van een pakket van in totaal 53 voormalige militaire terreinen waarvoor DLG in opdracht van het

toenmalige ministerie van LNV een nieuwe bestemming moest zoeken. Op verzoek van de provincie Drenthe keek DLG bij Nieuw Balinge verder dan alleen het terrein zelf. Rond dezelfde tijd bereikte DLG in opdracht van de provincie namelijk overeenstemming met één van de laatste grote boeren die nog moest wijken voor de natuur van het Mantingerveld. Verder was met het vertrek van Defensie eindelijk de legalisering mogelijk van permanente bewoning in het nabij gelegen recreatiepark. Explosiegevaar van de opgeslagen munitie had dit altijd nog verhinderd. En tot slot lagen er nog enkele "ruimte voor ruimte"-rechten op de plank bij Natuurmonumenten als gevolg van eerder gesloopte stallen in het gebied. Genoeg ingrediënten voor een samenwerkingsovereenkomst die op 7 maart 2011 door de provincie Drenthe, de gemeente Midden-Drenthe, Natuurmonumenten en DLG werd ondertekend.

Kleinschalig en intiem

De gebiedsontwikkeling waar de partijen voor tekenden is in meerdere opzichten interessant. Er is een aantal duidelijke keuzes gemaakt. Aan de noordkant van het dorp maakt het genoemde boerenbedrijf als laatste plaats voor een ecologisch belangrijke verbinding tussen het Mantingerveld en de boswachterij van Gees, twee natuurgebieden van elk enkele honderden hectares. Het is DLG gelukt de boer binnen het dorp een alternatieve locatie aan te bieden. Aan de westkant komt door het vertrek van Defensie een einde aan de vele beperkingen als gevolg van de munitie. Bovendien ziet de provincie af van de voorgenomen natuurontwikkeling tot aan de westrand van het dorp. Het dorp zou eerst vrijwel klem komen te liggen tussen de nieuw aan te leggen natuur. De overgang wordt nu geleidelijker en past ook beter bij het historische karakter van het gebied. Ooit bouwden landarbeiders aan de noordgrens van de beoogde natuur hun eigen stulpjes op een eigenhandig ontgonnen stukje grond. Dit zogenaamde landarbeiderswetgebied doet nog steeds kleinschalig en intiem aan. Voor het voormalige munitiedepot werken bewoners, Natuurmonumenten en een aantal stichtingen aan de vestiging van een museum dat aandacht besteedt aan de lokale geschiedenis. Van de tijd van de ontginningen, via

1850

1900

1960

2010

Dit zogenaamde landarbeiderswetgebied doet nog steeds kleinschalig en intiem aan.

De herbestemming van het voormalige militaire terrein is bewust in samenspraak met de inwoners van het dorp gebeurd. De bewoners hebben uiteindelijk het meest aansprekende gekozen uit de vele initiatieven die er waren.

de Tweede Wereldoorlog, toen de Duitse bezetter hier Joden in kampen aan het werk zette, langs de Koude Oorlog, toen het munitiedepot vol in bedrijf was, tot aan de recente grootschalige natuurontwikkeling.

Nieuw landschap

Tussen het munitiedepot en het dorp komt eenzelfde kleinschalig landschap als het bestaande landarbeiderswetgebied met een aantal nieuwe woningen ingebed in het nieuwe landschap. De woningen zijn het resultaat van de genoemde "ruimte

voor ruimte"-rechten en de sloop van het stallencomplex op het recent door DLG aangekochte bedrijf. Deze clustering van "ruimte voor ruimte"-kavels is nieuw voor de provincie Drenthe. Op deze manier wordt meer aandacht besteed aan een goede landschappelijke inpassing van de woningen. Geen losse woningen op de erven waar eerst de stallen stonden, maar een ontwerp waarin de zeven woningen worden gecombineerd met natuur en recreatie. Langs de woningen en een nieuw aan te leggen bosgebied kunnen de inwoners van

Nieuw Balinge straks naar de bunkers van het voormalige munitiedepot lopen. Dezelfde plek waar zo'n honderd jaar geleden de geschiedenis van het dorp met enkele plaggenhutten begon.

Geen grootse gebiedsvisies maar mee met de lokale dynamiek

Waar de overheid in het verleden een paar keer het gebied met een grootschalige ontwikkeling vooruit probeerde te krijgen, zijn de ingrepen nu kleiner en gericht. DLG, provincie, gemeente en Natuurmonumenten geven het dorp aan de ene kant de ruimte, maar zorgen aan de andere kant dat ook een cruciale ecologische verbinding tot stand kan komen. De herbestemming van het voormalige militaire terrein is bewust in samenspraak met de inwoners van het dorp gebeurd. De bewoners hebben uiteindelijk het meest aansprekende gekozen uit de vele initiatieven die er waren. DLG en de gemeente hebben veel moeite gedaan de vertrekkende boer voor het dorp te behouden door ter plekke op zoek te gaan naar een nieuwbouwlocatie. In het verleden verhuisden agrariërs die door wilden groeien vaak naar de polder, waar meer mogelijkheden zijn.

Het voorbeeld van het Mantingerveld bij Nieuw Balinge laat zien hoe lokaal een gebiedsontwikkeling tot stand kan worden gebracht met oog voor de leefbaarheid van het dorp. Dicht bij het dorp een uniek natuurgebied dat herinnert aan de tijd van voor de ontginningen. Maar ook betaalbare woningen voor starters in het gelegaliseerde recreatiepark, recreatiemogelijkheden rondom de voormalige munitiebunkers en enkele bijzondere woningen tegen de natuur die via de "ruimte voor ruimte"-regeling ook financieel bijdragen aan de realisatie van de natuur. Dit lukt alleen door de verschillende lokale ontwikkelingen onder te brengen in één gebiedsontwikkeling waar alle partijen baat bij hebben en dit te bekrachtigen in een samenwerkingsovereenkomst. Nieuw Balinge lijkt voorlopig weer klaar voor de toekomst, al leert de geschiedenis van het jonge Drentse dorpje dat dit snel kan verkeren.

SIPKE CASTELEIN werkt bij DLG